

Raná péče – podpora a pomoc rodinám s postiženým dítětem

Dagmar Krutilová

Středisko rané péče, Olomouc

Naše společnost prošla po revoluci řadou významných změn, a to zejména v oblasti sociální a speciálně-pedagogické. Tyto změny navazují na transformace v celé společnosti a souvisejí i se změnou vnímání některých společenských témat. Jinak je vnímána i rodina s postiženým dítětem. Dříve byl zájem zaměřen na postižení dítěte bez většího zájmu o prostředí, v němž vyrůstá a žije. Zájem se postupně posouval od izolovaného vnímání jednotlivce k zaměření se na celý rodinný systém a také na širší sociální systém. Místo zaměření se na individuálního pacienta s postižením se společnost zaměřuje na celý rodinný systém v celé šíři a složitosti jeho fungování. Máme-li definovat rodinu jako systém, můžeme říci, že celek je více než souhrn jeho částí. Tomuto novému pojetí se přizpůsobila i nabídka služeb v oblasti sociální a speciálně-pedagogické. Také naše organizace – *Společnost pro ranou péči* – nabízí rodinám s postiženým dítětem bezplatné služby v rámci nových přístupů k rodině a k dítěti s postižením.

Společnost pro ranou péči je nestátní organizace, která poskytuje odborné služby, podporu a pomoc rodinám, ve kterých se narodilo dítě se zrakovým či s kombinovaným postižením.

Ranou péči chápeme jako komplex služeb poskytovaných a zaměřených na celou rodinu a podpora a pomoc je poskytována celému rodinnému systému, kdy záleží na cílech klientů a na tom, které z nabízených služeb jsou pro ně smysluplné. Služby, které Společnost pro ranou péči nabízí, jsou zejména terénní a nevytrhují dítě ani rodinu z jejich přirozeného prostředí. Domácí prostředí je také nejpřirozenější pro přímou práci s dítětem a to napomáhá při rozvoji jeho schopností. Dítě v rodinách, kam dojíždějí poradci rané péče, je v raném věku, což je doba, kdy dítě je z neurologicko – biologického hlediska schopno velkého rozvoje. Služby Společnosti pro ranou péči jsou založeny na spolupráci se systémem zdravotní péče a vzájemně se prolínají a jejich cílem je sociální integrace rodiny v přirozeném komunitním prostředí. Naši klienti jsou tedy rodiny dětí s těžkým postižením zraku do 4 let nebo rodiny dětí se zrakovým a kombinovaným postižením do 7 let. V současné době nám přibývá zejména kombinovaně postižených klientů.

Klíčovou roli pro rozvoj kompenzačních schopností mozku hrají první tři roky života dítěte. Z mnohaletých výzkumů víme, že podněty, které dostávají malé děti, určují, které synapse se v mozku vytvoří a tedy jaké cesty nervových vzruchů se stanou trvalými. Právě pro tento překotný vývoj mozku je raný věk pro stimulace dětí s postižením nenahraditelný. Tím, že jsou služby rané péče poskytovány hlavně v rodinách, dítě není stresováno cizím prostředím a může se rozvíjet v přirozeném a bezpečném rámci. Spolupráce s lékaři a dalšími odborníky pomáhá lepšímu stanovení individuálních cílů pro dítě i rodinu.

V posledních deseti letech zjistili vědci o fungování mozku více než v celé dosavadní historii. Potvrzení, že zkušenosti z raného dětství se hluboce vrývají do dětského mozku, mění i naše uvažování o dětských potřebách. To jsou také východiska vzniku rané péče ve světě i u nás. Teorie vpečetování vyzdvihuje důležitost zkušeností a učení v prvních letech života. To ovlivňuje chování a osobnost dítěte a čerpá z nich po celý život. Výzkumy o interakci rodič – dítě potvrzují, že nejlepším způsobem, jak rozvíjet schopnosti dítěte, je podnětné prostředí plné lidí schopných sytit emocionální a intelektuální požadavky. Pozitivní výsledky stimulací v dětském věku tak potvrzují, že i dítě s postižením může pomocí vhodných přístupů a pomůcek maximálně rozvíjet své

schopnosti. Nemalý vliv na rozvoj služeb rané péče má i vliv hnutí za práva rodičů postižených dětí, kdy si rodiče uvědomují své potřeby a práva a dokážou je prosazovat.

Jaké služby tedy poskytuje Společnost pro ranou péči? Nejdůležitější jsou konzultace v rodině, kdy poradci nabízejí poradenství, podporu i přímou práci s dítětem. Ve spolupráci s rodiči se domluví na cílech služby a stanoví individuální plán práce s dítětem. Pomáhají rodičům, aby se sami stali těmi největšími odborníky na jejich dítě. Ambulantní programy ve Střediscích rané péče jsou také často využívané a trochu se liší podle jednotlivých středisek. Často žádaná bývá stimulace zraku, ergoterapie, fyzioterapie a sociální a psychologické poradenství. Doprovázení umožňuje klientům využít možnosti doprovodu klientů při návštěvách odborníků a institucí a cílem je rodiče podpořit v jejich rodičovských kompetencích. Formou seminářů či půjčováním odborné literatury rodičům poskytujeme důležité informace a zejména vydávání časopisu *Rolníčka* je velmi oceňované. Pořádáme týdenní rehabilitační kurzy pro rodiny, kde se rodiče dozívají odborné informace a poradci intenzivně stimulují děti. Významné je při těchto kurzech sdílení vlastních pocitů a zkušeností s rodinami se stejným osudem, což má výrazný psychoterapeutický efekt. Využívaný je i management péče, což obnáší pomoc při orientaci dostupné zdravotní péče, sociální a právní podpory, zprostředkování další služby či komunikace s dalšími odborníky.

Role poradců rané péče je specifická v tom, že rodiče jsou pro nás rovnocennými partnery – nevystupujeme tedy z pozice „experta“, ale respektujeme jejich rodičovské kompetence a role. Ve spolupráci s rodinou pozorují a hodnotí poradci vývoj dítěte a vycházejí při tom z odlišností vývoje dítěte s postižením. Průběžný systém vzdělávání umožňuje disponovat nabídkou stimulačních postupů, které využíváme při podpoře vývoje dětí. Partnerství s rodiči uplatňujeme i při zjišťování a naplňování cílů rodičů.

Při práci s rodinami s postiženým dítětem poradci rané péče navazují na zdravotní péči a průběžně s odborníky ze zdravotnických oborů spolupracují a konzultují vývoj dítěte. Otevřená a dobrá komunikace pomáhá vytvořit lepší podmínky pro stimulaci dítěte a určení jeho potřeb.

Ráda bych se ještě krátce zmínila o složení klientů Středisek rané péče v České republice. V roce 2003 byl celkový počet klientů 453 dětí, z toho s kombinovaným postižením jich bylo 361. Konzultace v zařízeních probíhala u 4 klientů, ostatní klienti byli v domácí péči. Péče byla zahájena u 107 dětí a ukončena u 80 dětí. Poměrově je počet dětí se zrakovým postižením 20,3 % oproti 79,7 % dětí kombinovaně postižených.

Společnost pro ranou péči je organizace s celorepublikovou působností a má celkem 7 středisek, jejichž pracovníci navštěvují rodiny v celé republice. Metodické centrum v Praze koordinuje a zaštiťuje ostatní střediska v republice. Střediska rané péče jsou v Praze, Plzni, Českých Budějovicích, Liberci, Ostravě, Brně a v Olomouci. Své služby poskytují rodinám s postiženým dítětem již 14 let.

KRUTILOVÁ, Dagmar. Raná péče – podpora a pomoc rodinám s postiženým dítětem.

In HELLER, Daniel; PROCHÁZKOVÁ, Jana; SOBOTKOVÁ, Irena (ed.). *Psychologické dny 2004 : Svět žen a svět mužů : polarita a vzájemné obohacování : sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004*. Olomouc : Universita Palackého v Olomouci, 2005. Acta Universitatis Palackianae Olomouensis. Facultas Philosophica, Psychologica 35 - suppl. Plný text příspěvku o rozsahu 2 s. je dostupný na přiloženém CD-ROM. ISBN 80-244-1059-1.